

Mezinárodní konference ve virtuálním prostoru: Inovace, nebo nouzové řešení?

JANA VALTROVÁ

Navzdory pandemii nového koronaviru proběhl ve dnech 6. až 10. července 2020 tradiční mezinárodní kongres medievistů na univerzitě v britském Leedsu (International Medieval Congress Leeds), tentokrát však prostřednictvím videokonference a pod upraveným názvem „Virtual International Medieval Congress“. Předmětem této zprávy nebude odborný obsah historického kongresu, jehož hlavním tématem byly „hranice“, ale jeho virtuální podoba. Vzhledem k nejisté situaci v budoucnu se tento způsob sdílení výsledků bádání může stát běžnou součástí akademického života. Jaké výhody, nevýhody a výzvy s sebou virtuální konference přináší? Řada postřehů je jistě předvídatelná a mnozí čtenáři s nimi již mají svou vlastní zkušenost, pokusím se tedy přesáhnout rovinu konstatování zjevného a nabídnout několik úvah vyplývajících ze zkušenosti s oběma režimy této akce, „běžným“ i virtuálním.

Mezinárodní medievistický kongres v Leedsu, přestože jde o platformu sdružující zejména historiky, je otevřený zástupcům mnoha dalších oborů, religionistiku nevyjímaje. Jedná se o akci s více než dvacetiletou tradicí, která přitahuje badatele z celého světa, v posledních letech v počtu přesahujícím dva a půl tisíce.

Když se v polovině letošního března ukázalo, že se konference neuskuteční, organizátoři se pustili s obdivuhodnou akceschopností do příprav alternativní videokonference. A to ve stejném termínu, jako byla původně plánovaná akce. Na troskách pečlivě sestaveného programu a s novými technickými nároky v čase tří a půl měsíců přeskupili na pět set zbylých příspěvků do téměř dvou stovek tematických sekcí. Bez nadsázky to lze pokládat za heroický počín svědčící o nesmírné oddanosti tradici kongresu, který se nakonec za daných okolností vydařil. Pro mě to však byla docela jiná zkušenost, než jakou jsem měla možnost zažít v Leedsu v předchozích čtyřech ročnících v letech 2016-2019. Tyto konference si

Religio: Revue pro religionistiku 28/2, 2020, 209-213.

<https://doi.org/10.5817/Rel2020-2-5>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

dovolím optimisticky a asi bláhově označit za „běžné“ s vědomím, že je to možná poslední příležitost, kdy to ještě lze učinit.

Pro účely videokonference byla vyvinuta webová aplikace, určená jak pro mobilní zařízení, tak přístupná ve webovém prohlížeči; žádné zvláštní vybavení nebylo nutné, pochopitelně s výjimkou kamery a mikrofonu. Po vizuální stránce bylo prostředí minimalistické, nicméně přehledné a většinou funkční. Případné technické potíže členové organizačního týmu řešili obratem, profesionálně a s nesmírnou ochotou. V tomto směru se nic nezměnilo oproti běžné konferenci. Kupodivu i skrze emailovou korespondenci a online chaty zával stejný duch nadšené spolupráce, zaujetí a oddanosti věci, který je pro tuto akci typický.

Jednoduše uspořádaná aplikace umožňovala skrze program přístup přímo do jednotlivých virtuálních přednáškových „místností“. Pro toto prostředí byla zvolena v Británii často užívaná aplikace Blackboard Collaborate Ultra, která, podobně jako jiné aplikace typu Zoom či MS Teams, umožňuje sdílení prezentací se záznamem z kamery a nabízí možnost online diskuse. Každá sekce programu měla určenou svoji virtuální místnost, kde byl kromě moderátora vždy přítomen nejméně jeden člen organizačního týmu, který zajišťoval hladký průběh přednáškové sekce. Pro moderátory sekcí to byla významná pomoc zejména ve chvíli, kdy se objevily pokusy o trolling v podobě rušivých chatových zpráv. Přestože byl vstup do kongresové aplikace chráněn heslem, platforma zajišťující přednáškové sály v bezplatném režimu neodfiltrovala neregistrované narušitele. Díky bleskové reakci organizátorů byly tyto problémy rychle vyřešeny, potenciálně však tyto situace znovu upozorňují na problém identity a bezpečnosti ve virtuálním prostředí. Současně bohužel prevence trollingu zamezila možnosti „brouzdat“ mezi probíhajícími paralelními sekcemi.

Dobré technické zázemí konference spolu s nulovými finančními náklady pro účastníky přispěly k otevřenosti kongresu širokému spektru badatelů. Lze očekávat, že videokonference si získají své příznivce nejen pro svou snadnou dostupnost, ale i menší finanční náročnost. V diskusích na sociálních sítích tyto názory zaznívaly poměrně často, především od účastníků mimoevropských. Videokonference, byť samozřejmě s sebou také nesou náklady a budou zpoplatňovány, tak mohou přispět k větší otevřenosti těchto fór.

Současně s dobrou dostupností videokonferencí ovšem vyvstává otázka, kdy a za jakých okolností bude opět možné pořádat velké kongresy a zda se dosud „běžné“ konference nestanou akcemi exkluzivními – jak z důvodu prevence epidemií, tak důvodů finančních. Snadná dostupnost videokonferencí může mít do budoucna negativní vedlejší efekt na pořádání „běžných“ konferencí. Náklady na účast na běžné konferenci se mohou stát

obtížněji obhajitelnou položkou v projektových rozpočtech, snadno si lze představit argumenty opřené také o kritiku tzv. konferenční turistiky.

Výčet relativních výhod videokonferencí oproti konferencím běžným lze uzavřít nezanedbatelným aspektem ekologickým. Ten byl též příležitostně zmiňován, zejména v sekcích s účastí přednášejících, kteří by bývali cestovali na kongres přes půl zeměkoule. Ekologické hledisko se v tomto případě vzácně snoubí s ekonomickým.

Navzdory všem výhodám – snadné dostupnosti, finanční úspoře i ekologičtějším provedení – mnohé kolegy účast na bezplatném virtuálním kongresu nepřilákala. Zvláště ti, kteří strávili uplynulý semestr intenzivní online výukou a zkoušením, tento druh kontaktu již nevyhledávali. Je totiž zřejmé, že videokonference v současné podobě nemohou nahradit osobní kontakt a výměnu podnětů, tak jak probíhají na konferencích běžných.

Vedle zjevných výhod videokonferencí je tu několik detailů, které si zaslouží bližší pozornost. V případě mezinárodních konferencí v cizím jazyce zde vyvstávají nepochybně zvýšené nároky na porozumění posluhanému slovu, což samozřejmě zvýhodňuje rodilé mluvčí. Příspěvky předčítané bez jakékoli vizuální opory jsou pro nerodilé mluvčí obtížněji srozumitelné. Často kritizované užívání powerpointových prezentací při přednáškách tak naopak získává v tomto prostředí na významu a zejména v mezinárodním kontextu by mělo být standardem. Jazykové schopnosti účastníků také ovlivnily diskusní část konference a nepochybně omezily aktivní účast těch, kteří si nejsou zcela jistí v cizojazyčném projevu. Diskuse se jako obvykle odehrávaly v jednotlivých sekcích pod taktovkou moderátorů po prezentaci příspěvků, virtuální prostředí jim však dodalo určitá specifika. Účastníci mohli klást dotazy jak prostřednictvím online chatu, tak také osobně po přihlášení a přidělení práv k prezentaci. Technické nastavení některých účastníků mnohdy umožnilo pouze audiální kontakt tazatele s přednášejícím. Opět zde tedy zcela zásadní roli hrála schopnost dokonalého porozumění poslouchaným dotazům či komentářům. Diskuse byly celkově kratší a převážně omezené na dialog tazatele a přednášejícího, zatímco při běžném kongresu častěji dochází k zapojení většího počtu účastníků a rozvedení určité myšlenky. Nemožnost „přenést“ diskusi z virtuální místnosti do kuloárů, jak se na běžných konferencích děje, je také zjevnou a zásadní nevýhodou. Řada poznámek, komentářů nebo nápadů, které by bývaly zazněly na chodbách či u oběda, tak prostě zůstala nevyřčena. Oslovit neznámou osobu přes chat jen proto, že vás napadla nějaká drobnost nebo máte malý dotaz, zkrátka ještě není obvyklé. Čilejší komunikace tak přirozeně probíhala mezi účastníky, kteří se již osobně znali.

Závislost pouze na dvou smyslech, zvuku a částečně zraku, byla-li ta možná, nepochybně ochudila celkový zážitek z kongresu. Pokud lze

vlastní přednášení nahradit videokonferenčním hovorem, tak osobní setkání nikoli. Pokus organizátorů nahradit všechny obvyklé části kongresu včetně tradiční zničující taneční party, při které se otrásá kampus v základech, působil až tragikomicky. Stejně tak přehlídku předních knihkupectví či výstavy a exkurze, které lze během kongresu absolvovat, nahradí webové stránky jen těžko.

Britská kuchyně nebo popová hudba jsou smyslové „požitky“, kterých autorka této zprávy neželí, co však bylo citelně postiženo, je modus prožívání konference jako svého druhu krátkodobého vytržení z každodennosti. Už samotný fyzický přesun na vícedenní běžnou konferenci je přechodem do jiného způsobu bytí, přinejmenším pro badatele a badatelky žijící v koloběhu výuky, administrativy a rodinného života. Umožňuje krátkodobě zapomenout na problémy všedního pracovního i osobního života, od přípravy na výuku až po odřená kolena ratolestí. Badatelské zájmy, větší či menší „objevy“ a výzkumné otázky, odkázané zpravidla do pozdních nočních hodin, získávají na konferenci svou plnou pozornost. Jako džin vypuštěný z láhve se v kolektivu stejně naladěných kolegů svobodně vznášejí v prostoru mezi kelímky s kávou, nad obědem nebo na odborné exkurzi. Právě pro tyto chvíle sdílení poznatků, vzájemného obohacení a inspirace, z nichž pramení další navazující spolupráce v podobě společných projektů a publikací, jsou konference důležité a zatím nenahraditelné.

Pro někoho je snad výhodou, že je ušetřen „útrap cest“ (např. ze zdravotních či jiných důvodů), osobně však nemožnost cestovat na běžnou konferenci pokládám za ztrátu mimořádného a vzácného časoprostoru, kterou žádá z výhod videokonference nemůže vyvážit. Jednou z dovedností, kterou totiž nevědomky také trénujeme při účasti na běžné konferenci, je schopnost flexibility, vyjednávání, řešení nečekaných problémů v kontaktu s „jiným“ světem, který před nás staví nečekané „výzvy“. Setkání s „jiným“ je významným stimulem, který zkrátka potřebujeme pro zdravou sebereflexi i další rozvoj, ať už uvažujeme o obyčejných starostech fyzického cestování, nebo promyšlilém vědeckém výzkum. Namísto nepředvídaných peripetií a nových zkušeností z cest, k videokonferenci stačí překonat zpravidla dost málo podnětný prostor od šatní skříně k počítači. Škála nejistot a výzev, které při fyzickém cestování prožíváme, se smršťuje na ústřední obavu z kolapsu internetového připojení, případně nečekaného vpádu potomků či domácích mazlíčků do naší „přednáškové místnosti“. Přechod do zvláštního konferenčního časoprostoru se nekoná, stojíme na hranicích dvou světů a zvažujeme, zda obrázky na stěnách našich pracoven a neuspořádané nástěnky propustíme do světa videokonference. Stáváme se chimérami rozdvojenými mezi světem skutečným a virtuálním a toto rozdvojení se projevuje i v naší vizáži. Zatímco naše upravené hlavy se

usilovně snaží soustředit na vědecké otázky, nohama vězíme v papučích každodennosti.

Videokonference jako nově se rozšiřující formát vědeckých fór nabízí dobré řešení problému, jak sdílet výsledky výzkumu v situaci, kdy se nemůžeme osobně setkávat, ale je to stále ještě řešení spíše nouzové. Čilejší výměnu názorů lze očekávat tam, kde se kolektiv dobře zná, a komunikace tak probíhá spontánněji. Pro akce, jako je Mezinárodní medievistický kongres, který za běžných okolností představuje významnou příležitost pro navazování nových kontaktů, je tento formát spíše zklamáním. V každém případě je videokonference zážitkem smutně osamělým.